

Openingslezing Rinus Otte Staat van het OM 11 mei 2026

Dames en heren, Een bijzonder welkom namens het College om vanmiddag aanwezig te zijn bij deze derde Staat van het OM.

Het OM heeft een bewogen jaar achter de rug met een ernstige hack, waarbij het College erkentelijk is jegens vele organisaties hier aanwezig voor hulp in die crisis. Zonder die solidariteit en onze grote interne inzet waren we als OM én als strafrecht niet goed uit de crisis gekomen. Als we iets hebben geleerd is hoe complex onze organisatie, daarmee onze ICT en onze keten is geworden. Mede daarom is het thema van vanmiddag vereenvoudiging. Dat ga ik uitleggen.

Het strafrecht, ons strafrecht, is oud en vermoeid. Belaagd door ontevreden burgers, overheden en toezichthouders. Volgens velen niet werkend, te traag en inefficiënt. Is dit niet de sombere opening die past bij het beeld dat velen onder u van mij hebben? Op zich zou ik deze middag met gemak kunnen openen met een verwijzing naar de tomeloze regeldrift van de overheid. Duizenden strafbaarstellingen zijn sinds begin vorige eeuw ontworpen om de samenleving beter te ordenen en te sturen. Maar de burgerij liet zich niet zo makkelijk sturen en de samenleving was en is niet zo maakbaar. Onverdroten is de overheid in de laatste eeuw doorgegaan, tijdens de laatste decennia mede aangejaagd door 'Brussel' dat dezelfde ordeningsdrang had en heeft. Los van de weerspanning, veel burgers eigen, is het ook nog eens zo dat velen de regels niet kennen, ondanks het adagium dat de burger de wet hoort te kennen. Veel beroepsbeoefenaren kennen de regels op hun beroepsterrein matig, maar ja, het zijn ook wel veel regels die bovendien frequent wijzigen. Zou een doorsnee chauffeur, boer, middenstander etc. het Staatsblad lezen? De politie handhaaft veel ordeningsregels matig of niet en het OM vervolgt relatief gezien weinig. Mogelijk dat er ook daarom wel 1000 BOA-organisaties zijn die het handhavingstekort proberen op te lossen.

Het strafrecht draait vast en toch, toch zie ik vanmiddag geen reden voor somberheid. Dat komt omdat er altijd een kloof is en zal blijven bestaan tussen verwachtingen en realisatiekracht. Justitie moet daarom altijd kiezen waar in de oceaan van onrecht de vissersnetten worden uitgeworpen. Er is altijd vangst, maar in elk tijdsgewricht is er behoefte aan andere visvangst. De zware criminaliteit bedreigt en ondermijnt onze rechtsstaat inmiddels meer dan toen ik in 1988 het strafrecht ging beoefenen. Daarin heeft het OM grote stappen gezet, en inmiddels zal de aandacht meer moeten blijven uitgaan naar die grotere vissen die onze vrijheid bedreigen. Daarvoor moeten we keuzen maken. Dat brengt me bij vanmiddag. Hoe wenden we onze verantwoordelijkheid aan, welke keuzen maken we? Een stelling die ik voor vanmiddag betrek is dat waar we ons werk te complex hebben gemaakt, we zullen moeten *vereenvoudigen* om door de bomen het bos te blijven zien. Let wel: eenvoudiger werken is niet *de* oplossing voor de grote strafrechtelijke problemen, maar slechts één oplossing. Ons werk is nu eenmaal vaak complex, maar daarom moeten we juist eenvoudiger proberen te werken. Complex werk vraagt eenvoudig werken. Zoals een collega vorige week tegen me zei: een staaroperatie is ook complex, maar als je bepaalde handelingen uniformeert kunnen er wel 40 patiënten op een dag geholpen worden. Mutatis mutandis geldt deze beeldspraak ook voor veel slachtoffers van relatief eenvoudige misdrijven.

Enkele opmerkingen nog bij het thema Vereenvoudiging van deze Staat van OM-middag, waarbij ik op voorhand meegeef dat vereenvoudigen eenvoudig klinkt, maar het is het tegenovergestelde, het is veel moeilijker dan opbouwen en uitbouwen omdat afbouwen altijd wel ergens pijn doet.

1. In de eerste plaats vergt eenvoud oog voor de wederkerigheid van overheids- en burgerplichten

Het strafrecht berust voor een deel op wederkerigheid. Burgers moeten zelf een bijdrage leveren aan de bescherming van hun have en goed, variërend van de winkeleigenaar die

zijn handel beter beveiligt tot de huiseigenaar die doet aan inbraakpreventie. Die wederkerigheid leert dat wij als burgers niet alleen maar kunnen consumeren: we moeten ons niet slechts afvragen wat het recht voor ons doet, maar moeten ook nadenken over wat wij als burgers zelf kunnen doen om het recht beter tot haar recht te laten komen. Hoe kan de overheid deze wisselwerking beter beklemtonen zodat er een eenvoudiger schifting kan plaatsvinden van criminaliteit die een strafrechtelijke aanpak verdient? De zwakste slachtoffers verdienen meer bescherming dan de grootgrutter die werkt met minder beveiliging vanuit een verdienmodel. Over slachtoffers valt veel meer te zeggen, zeker als zich in één zaak heel veel slachtoffers voordoen. Om die gegroeide complexiteit in het strafrecht tot eenvoudiger proporties terug te brengen is nog wel enige creativiteit nodig. Ik ga daar nu niet verder op in.

2. Eenvoud van werken verplicht dus tot keuzen

We leven in een land waar het onrecht welig tiert en waarbij het de vraag is of dat ooit anders zal worden. Criminaliteit is eigen aan een samenleving. Het doel van het strafrecht is in ieder geval dat ons werk de samenleving, het samenleven, op zijn minst niet verslechtert. Kijk bijvoorbeeld naar de aanpak van zware criminelen als Ridouan Taghi en Roger P. (alias Piet Costa) van de martelcontainer. Zonder die vervolgingen waren we er nu slechter aan toe. Laten we die herinnering niet snel loslaten en ook niet versagen om de zware criminaliteit grote klappen te blijven toebrengen. Om dit – en daarmee kom ik terug op het eerste punt – om dit te kunnen blijven doen, is nodig dat we ons menselijk kapitaal herschikken en keuzes maken in de zaken die we aanpakken en de manier waarop. We zullen anders moeten omgaan met de kleinere strafzaken, zoals met de veel voorkomende vermogenscriminaliteit. Daarin moet het OM een stap naar achteren zetten en andere organisaties naar voren laten treden. Maar ook moet een kosten-batenafweging gemaakt worden, bijvoorbeeld door slechts mondjesmaat mee te doen aan de wijkrechtspraak. Deze op zich mooie vorm van rechtspraak is in tijden van schaarste niet goed uit te leggen, omdat het gepaard gaat met de inzet van veel middelen, terwijl de uitkomst slechts recht doet aan een beperkt aantal slachtoffers. Middelen waarmee we andere, zwaardere, zaken kunnen oppakken die anders blijven liggen. In de grotere strafzaken moet het OM meer naar voren treden, maar niet op de oude manier. Veel strafzaken gaan nu te langzaam door de pijlpijn in de strafrechtketen, waardoor deze stagneert. Het gaat erom nieuwe wegen uit te proberen, een andere aanpak te benutten, zoals het vaker maken van procesafspraken en het uitvaardigen van meer hoge strafbeschikkingen om daarmee bij de strafrechter meer zittingsruimte te krijgen voor de zware criminaliteit. De samenleving is beter af met meer afdoeningen waarbij inzake de hoge strafbeschikking de consensualiteit de lichtere of de zwaardere toets door de rechter compenseert. De wetgever staat voor de keuze die eenvoudig mogelijk te blijven maken.

Bij lichte vermogensmisdrijven dus een stap naar achteren of als OM zelf bestraffen en bij complexere misdrijven mikken op procesafspraken of hoge strafbeschikkingen. Overigens mag het OM volgens de wet lichtere geweldsmisdrijven zelf afdoen, maar denkbaar is dat we bij geweld binnen relaties de steven vaker naar de rechter wenden en zwaardere straffen gaan vorderen.

3. Ten derde nog een enkele opmerking over rechtmatigheid en gelijkmatigheid van werken

Ons nooit eindigende reisdoel is rechtvaardigheid waarbij wij als reizigers – ondanks ons harde werk – weinig dankbaarheid zullen ontvangen. Maar voor het laatste zegt men dat je het beste een hond in huis kunt nemen. Tijdens die reis is het de kunst de verleiding te weerstaan om individuele opvattingen voorop te plaatsen in plaats van te erkennen dat deze uiteindelijk ondergeschikt zijn aan de opvattingen van het recht, de wet, toezichthouders of in het geval van het OM, aan het Collegebeleid.

Een andere verantwoordelijkheid is dat we meer dan vroeger, toen de burger in Roermond niet wist dat de burger in Haarlem anders werd aangepakt, moeten letten op de rechtsgelijkheid. De tijden zijn immers mede door de vergrote informatiestroom veranderd en onze verantwoordelijkheid om de rechtseenheid te bewaken is groter en

zwaarder geworden. Dat was dertig jaar geleden de reden voor de eenwording van het OM, het oprichten van de centrale leiding van het College van procureurs-generaal. De noodzaak om in het individuele optreden als collectief herkenbaar te zijn, is sindsdien alleen maar toegenomen. Ook vanuit dit perspectief dwingt de schaarste tot eenvoud en keuzen. Het OM dient de schaarse capaciteit gelijkmatiger te benutten door bijvoorbeeld niet méér voorlopige hechtenis te vorderen en zaken op de tenlastelegging te zetten dan nodig. Zuinig omspringen met onze capaciteit helpt meer burgers en laat ons groeien als rechtsgemeenschap. Eenvoudiger werken ziet ook op ons voornemen om de sepotcodes te vereenvoudigen. Het resetten van de opsporing, vervolging of het afzien daarvan gaat moeite kosten, veel zal niet slagen, maar het gaat in het algemeen en zeker in het strafrecht niet om het bereiken van het doel, maar om de kwaliteit van hoe we onderweg zijn.

Drie jaar geleden introduceerden we deze dag om als College stil te staan bij de wijze waarop we met onze magistratelijke vrijheid omgaan. Dit jaar is het thema vereenvoudiging en stel ik namens het College alle hier aanwezige organisaties de vraag: hoe vereenvoudigen wij, elk van ons, het werk? Het is een permanente opgave om te kijken hoe we iets eenvoudiger kunnen werken om het strafrecht beter tot zijn recht te laten komen. Iets beter, want het strafrecht blijft een tobberig bezit. Daar gaat vanmiddag over. Ik wens ons een mooie middag.